

Uluslararası
Mülteci
Hakları Derneği
INTERNATIONAL REFUGEE RIGHTS ASSOCIATION

Politika Mesajı

•İki ülke arasında 13 Mayıs 2017 tarihinde imzalanan ve halihazırda Meclis Komisyonu'nda olan "Suçluların İadesi Antlaşması" Türk kamuoyu ve Uygur toplumu nezdinde büyük endişe yaratmıştır.

•Anlaşma ile Uygur Türkleri'nin Çin Halk Cumhuriyeti'ne iadesinin yolu açılmış olacağı gibi uğrayacakları hak ihlallerine de zemin oluşturmaktadır.

Suçluların İadesi Anlaşması: Uygur Türkleri Kendi Kaderlerine Terk Edilmemeli

Amine Tuna Ertürk

2016 yılından bu yana 1 ila 3 milyon Uygur toplama kamplarıyla hürriyetlerinden yoksun bırakılmış, işçi kölelere dönüştürülmüş ve kısırlaştırma programlarının hedefi olmuştur. Ülkemize sığınmış Uygur mültecilerin en temel haklarının çiğnendiği Çin'e iade edilmelerine yönelik her türlü girişim insan haklarını garanti altına alan uluslararası antlaşmalara aykırı olacaktır.

Çin'in kuzeybatısında bulunan Sinjang Uygur Özerk Bölgesi bir etnik gruba karşı girişilmiş en yaygın ve sistematik baskı rejimlerinden birine sahne olmaktadır. Çin hükümetinin bölgede Uygur halkını ve Kazaklar, Kırgızlar gibi diğer yerli halkları hedef alan ayrımcı politikalarının uzun bir geçmişi bulunmaktadır. Fakat 2016'da Bölge Hükümeti Parti Sekreterliği'

ne Chen Quanguo'nun atanmasının ardından bu politikalar, yaygın ve sistematik bir hal almalarıyla insanlığa karşı işlenen suçlar boyutuna ulaşmış bulunmaktadır.

BM'nin açıkladığı rakamlara göre, 1 ila 2 milyon Uygur yeniden eğitim kampları adı verilen indoktrinasyon amaçlı toplama kamplarında alıkonularak hürriyetlerinden yoksun

birakılmıştır. İleri teknoloji ürünü kamera sistemleri, polis kontrol noktaları, siber takip teknolojileri ve toplama kampları ile örülü bir açık hava hapishanesine dönüştürülmüş bölgede 13 milyonluk Uygur halkı insanlık dışı uygulamalara maruz kalmaktadır.

“Yeniden eğitim” mi, toplama kampları mı?

Uydu görüntüleri, hükümete bağlı kurumların belgeleri, kamplardan salıverilen eski mahkumlarla ve kamplardan tutulanların yakınları ile yapılan röportajlardan elde edilen bilgiler (toplama kamplarının lokasyonları, kapasiteleri, kamplarda yaşanan kötü muamele, işkence, infaz vakaları, beyin yıkama seansları ve mesleki eğitim olarak adlandırılan zorunlu işçilik süreçleri gibi) söz konusu politikaların kültürel ve demografik bir soykırım olarak nitelendirilebileceğini göstermektedir.⁸

Edinilen bilgilere göre kamplarda Uygur kadınlar rızaları dışında kürtaja tabi tutulmakta ya da kısırlaştırılmakta, Uygur gençleri iş gücü olarak Çin'in farklı bölgelerinde çalıştırılmak üzere küçük ve büyük ölçekli fabrikalara pazarlanmakta ve kamplara alınan Uygurların çocukları akrabalarından kopararak devlet yetimhanelerine teslim edilmektedir.

Soykırım için “elverişli” Enstrüman: Devletin Güvenliği ve İstikrarı

Pekin hükümeti bölgede “güvenlik ve istikrar” odaklı yürütülen bu politikaları “terörizmi önleyici tedbirler stratejisi” olarak nitelendirmekte ve devletin Uygur halkı içerisinde “radikalleşme eğilimi” gösteren unsurları tespit ettiği ve “bölücülük, terörizm ve aşırılıkçı düşüncelere eğilimli” Uygurları “yeniden eğitim”e tabi tuttuğu gerekçesi ile meşrulaştırmaktadır.

Ancak bölgede durumun yakından incelenmesi halinde Uygurların topyekün bir devlet aygıtının hedefi haline gelmiş olduğu görülecektir. Çin hükümeti terörizmle savaş argümanını kendi dini ve kültürel kimliklerini muhafaza etmeye çalışan etnik azınlıklar için her türlü baskıcı politikaya elverişli bir enstrüman olarak kullanmaktadır.

Bugün geldiğimiz noktada, Uygur bölgesinde, Uygurca tüm eğitim kurumlarından kaldırılmış, din eğitimi ve öğretimi yasaklanmış, Kur'an-ı Kerim dahil dini kitapları bulundurmamak ve okumak, ibadet etmek, sakal bırakmak, başörtü,

Uygur meselesi Türkiye-Çin ilişkilerinin en önemli dinamiklerinden biridir.

Bilgi

Çin'in Uygurlara karşı işlemeye çalıştığı politikalar 21. yüzyıl için bir "soykırım" örneği niteliğindedir.

Uygurlar bugün en temel insani hakları ellerinden alınmış bir halk olarak kitlesel bir cezalandırma ile karşı karşıya bulunmaktadır.

uzun etek gibi dini kisveler kullanmak yasaklanmıştır. İnsanlar günlük yaşam biçimlerini kendi dini inançlarının gereği olan “helal daire” dışında sürdürmeye zorlanmakta (domuz eti ve alkol tüketme gibi), dini ve kültürel her türlü – cami kubbeleri, minareler, restoranlarda kullanılan Uygurca, Arapça yazılar vb. – semboller ortadan kaldırılmakta, yüzlerce yıllık geçmişi bulunan tarihi ve kültürel yerleşimler, türbeler, mezarlıklar yok edilmektedir. Özet olarak Çin tarafından Müslüman Uygur kimliğinin her türlü toplumsal tezahürünün ortadan kaldırılması hedeflenmektedir.

Uygurlar bugün en temel insani hakları ellerinden alınmış bir halk olarak kitlesel bir cezalandırma ile karşı karşıya bulunmaktadır. Uygur bölgesi, Hong Kong ve Tibet gibi devletin üniter yapısını tehdit eden bir iç mesele olarak değerlendirilmekte ve Uygur halkının varoluşu Çin hükümeti tarafından ülkenin Han merkezli ulusal vizyonuna doğrudan bir tehdit olarak kabul edilmektedir. Çin’in Uygur bölgesinde uyguladığı terörle savaş ve güvenlik merkezli politikaları Uygur toplumunu kültürel kimliklerinden, dini inançlarından sıyrılmış ve “terbiye edilmiş” makul vatandaşlar haline getirecek kitlesel bir sosyal mühendislik projesi olarak görülmelidir.

Çin ile İlişkilerde daha Stratejik, Vizyoner ve İnsaniyetperver Dış Politika

Türkiye bir yandan soydaş olarak gördüğümüz Uygur toplumunu himaye etmek, öte yandan siyasi ve ekonomik olarak yadsınamaz bir güce ulaşan Çin’le ilişkileri geliştirmek arasında oldukça hassas bir

denge gözetmek durumunda kalmaktadır. Türkiye’nin siyasi açıdan Batı’ya dengeleme arzusu, AB’ye tam üyelik hedeflerinin sekteye uğraması, ABD ile Suriye ve FETÖ gibi hususlarda düşülen görüş ayrılıkları, yatırım çekme ve teknoloji transferi yapma hedefleri gibi unsurlar Çin’e yaklaşımını etkilemektedir.³ Çin, Türkiye’nin ithalat yaptığı ülkelerin başında gelmekte ve Kuşak ve Yol Girişimi ile de “Türkiye’nin kalkınma finansmanını sağlama noktasında önemli fırsatlar sunduğu” düşünülmektedir.⁴

Ancak açıktır ki Türkiye-Çin ilişkilerinin en önemli dinamiklerinden biri de Uygur sorunudur. Türkiye 1950’li yıllardan bu yana kendisine sığınan Uygur muhacirlere toplumsal dayanışma ve sorumluluk duygusu gereği kucak açmış, Uygur toplumunun dünya devletleri tarafından tanınırlığını sağlama hedefiyle resmî makamlar ve sivil toplumla sürdürdükleri çalışmalara müsaade etmiş, Uygur muhacirlerin medya ve sivil toplum kanalları vesilesiyle seslerini dünyaya duyurabildikleri bir hareket alanı sağlamıştır.⁵

Türkiye toplumu ortak tarihi ve kültürel bilinci paylaştığı Uygur toplumunu her daim insaniyetperverlik duygusuyla karşılamış, Uygur sorunu Türkiye’de ana akım bütün siyasi eğilimler ve toplumsal gruplar için

önem verilen, hassas bir konu olmuştur.^v Bununla birlikte Uygur bölgesindeki uygulamaların soykırıma denk bir mahiyete ulaştığı bu yıllarda Türkiye kamuoyu ve medyasındaki tepkilerin zayıflığı dikkat çekmektedir. Bu durumun Çin'e yönelik dış politika süreçlerinin sadece ekonomik çıkarlar ve geçici siyasi ittifaklara göre dizayn edilmesinin dolaylı yansıması olup olmadığı üzerine düşünülmesi gereken bir husustur.

Bugün Türkiye'de, Uygur meselesinde hassasiyete sahip olanlar "Uygur toplumunun iki ülke arasındaki kültürel ilişkilerin gelişmesi için önemli bir rol üstlenmesi"^{vii} temennisinden öte bir tutum geliştirilmesini beklemektedir.

İki ülke arasında 13 Mayıs 2017 tarihinde imzalanan, Çin Ulusal Konseyi tarafından 25 Aralık 2020'de onaylanann ve TBMM'nin de gündeminde olan "Suçluların İadesi Anlaşması" Türkiye kamuoyu ve Uygur toplumu nezdinde büyük endişe yaratmıştır.

Zira bölgedeki mezalimden kaçarak yasal ya da yasadışı yollarla Türkiye'ye sığınan ve henüz Türk vatandaşı olamamış ya da ikamet izni edinememiş yüzlerce Uygur bulunmaktadır. Bu kişilerin herhan-

gi bir gerekçeyle Çin'e iade edilme-leri halinde hapis, kötü muamele, işkence, idam cezası ile karşılaşmaları, benzeri örnekler değerlendirildiğinde, kaçınılmaz görünmektedir.

Geri Göndermeme Hükümleri Göz Önünde Bulundurulmalı

Suçluların iadesini konu alan en kapsamlı uluslararası düzenleme "Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi'dir(SİDAS).^{viii} SİDAS'ta akit tarafların suçluları iade yükümlülüklerine istisna getirilerek iade talebine sebep olan suçun kendisinden iade talep edilen tarafça siyasî bir suç veya böyle bir suç ile irtibatlı fiil olarak kabul edildiği takdirde suçlunun iade edilmeyeceği hüküm altına alınmıştır. Sözleşmede ayrıca kendisinden iade talep edilen tarafın, âdi bir suç için gerçekleştirilen iade talebinin bir şahsı ırk, din, milliyet veya siyasî kanaat cihetinden takip veya cezalandırmak gayesiyle yapıldığına veya bu şahsın vaziyetinin bu sebeplerden biri dolayısı ile ağırlaşabileceğine dair ciddi sebepler mevcut olduğuna kanaat getirildiği takdirde de suçlunun iade edilemeyeceği ifade edilmektedir.

Türkiye'nin Yabancılar ve Uluslararası Koruma başlıklı 6458 sayılı kanunun 4. Maddesi gereği hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muamele-ye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez.

Çin ile Türkiye arasındaki "Suçluların İadesi Anlaşması" Türkiye kamuoyu ve Uygur toplumu nezdinde büyük endişe yarattı.

Türkiye'deki Uygurların Çin'e iade edilmeleri halinde hapis, kötü muamele, işkence ve idam cezası ile karşılaşmaları kaçınılmaz görünüyor.

Her ne kadar anlaşma metninde genel hükümlere uygun olarak kişilerin ırk, din, cinsiyeti veya siyasi görüşü nedeniyle yargılanacakları yahut ayrımcılığa maruz kalacakları durumlarda zorunlu olarak talebin reddedileceği düzenlenmişse de Çin'in Uygur halkını topyekun terörizm ile ilişkilendirdiği göz önüne alındığında bu yasal düzenlemenin suiistimal edileceğine ve Uygur Türklerinin vahim hak ihlallerine maruz kalacaklarına dair ciddi endişeler bulunmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti devleti adına suçluların iadesi veya farklı hükümler içeren uluslararası anlaşmalar yapmak tabii olmakla beraber yukarıda da ifade edildiği gibi bu anlaşmaların pek çok farklı yönü bulunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin on binlerce Uygur Türküne kucak açması, pek çok kolaylık sağlayarak ülkede huzur ve güven içinde yaşamalarına olanak sağlaması olumlu gelişmeler olarak görülmekte iken Uygur Türklerinin Çin'e iadesinin yolu açacak mezkur anlaşma ile hukuksuzlukların yaşanması muhtemel

görülmektedir. Bu noktada Türkiye Cumhuriyeti karar vericilerini ve kamuoyunu hassasiyet göstermeye çağırıyoruz.

Son Notlar

ⁱStephanie Nebahay. U.N. says it has credible reports that China holds million Uighurs in secret camps. Reuters. 10 Ağustos 2018. https://www.reuters.com/article/us-china-rights-un/u-n-says-it-has-credible-reports-that-china-holds-million-uyghurs-in-acsecret-camp-s-idUSKBN1KV1SU?utm_source=reddit.com

ⁱⁱJoanne Smith Finley (2020) Why Scholars and Activists Increasingly Fear a Uyghur Genocide in Xinjiang. *Journal of Genocide Research*. DOI:10.1080/14623528.2020.1848109

ⁱⁱⁱÇağdaş Üngör Özden. Türk-Çin ilişkileri: Sorun ve İmkân Alanları. 2017. *TÜSES Türkiye Sosyal Ekonomik ve Siyasal Araştırmalar Vakfı*. https://www.academia.edu/35288266/-Türk_Çin_İlişkileri_Sorun_ve_İmkân_Alanları.

^{iv}Şerif Dilek, Büşra Zeynep Özdemir. Deniz İstikbal. "Asya Yüzylında Türkiye-Çin Ekonomik İlişkileri". *SETA Rapor*. 2 Temmuz 2019, s.11 <https://setavorg/assets/ uploads/2019/07/R144.pdf>

^vAmine Ertürk. "Türkiye'de Uygur Toplumu: Tarihî Serüveni, Sorunları ve Talepleri". *INSAMER*. Araştırma 87. Kasım 2018. https://insamer.com/tr/turkiyede-uygur-toplumu-tarih-seruve-ni-sorunlari-ve-talepleri_1827.html

^{vi}Kadir Temiz. "Türkiye-Çin ilişkilerinin Fay Hatları". *Perspektif*. 19 Mart 2020. <https://www.perspektifonline.com/turkiye-cin-iliskilerinin-fay-hatlari/>

^{vii}Asya Yüzylında Türkiye-Çin Ekonomik İlişkileri. s. 54.

^{viii}Suçluların İadesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi, Kanun no: 18.11.1959/7376 <https://hukuk.emu.edu.tr/Documents/yayinlar/suclularin-iadesine.pdf>

Amine Tuna Ertürk
Yazar

Lisans eğitimi Bilgi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde, yüksek lisansını Boğaziçi Üniversitesi Asya Çalışmaları programında tamamlamıştır. 2007-2014 yılları arasında İHH İnsani Yardım Vakfı'nda Araştırma ve Yayın Birimi'nde görev alan Ertürk, Çin'deki Müslüman topluluklar üzerine çalışmalarını sürdürmektedir.

Bir
insanı kurtaran,
bütün insanlığı
kurtarmış gibidir.

Analiz | Ocak 2021 No. 1

Genel Yayın Yönetmeni
Süleyman Kurt

Editör
Selim Vatandaş

Tasarım
MEF Medya ve İletişim
Furkan Kocagöz

Tashih
Celil Akdoğan